

אתר דעת - מכללת הרצוג

חנני הראה

והמאורעות ביהודה בימי אסא ויהושפט

מאת

ישראל בן-שם

חנני הרואה חלק על דרכו של אסא מלך יהודה כאשר זה קרא לעזרה את בן-ההדד מלך ארם במלחמתו נגד בעשא מלך ישראל – מעשה שהביא לידי כבושו של הגליל המזרחי בידי ארם. חנני התייבץ בפני המלך, כנראה במקום פומבי, ואמר לו: "בהשענך על מלך ארם ולא נשענת על ה' אלהיך על-כן נמלט חיל מלך ארם מידך", שלא כנצחונו על הכושים.

תגובתו של אסא היתה תקיפה ואכזרית: "ויכעס אסא אל הראה ויתנהו בית המהפכת כי בועף עמו על זאת". זוהי התנהגות סבירה של מלך, אם כי קשה לנו להצדיק אותה. הקושי מתחיל בהמשכו של הפסוק: "וירצץ אסא מן העם בעת ההיא". ולא נאמר משום מה עשה שפטים בעם בעת ההיא. והרי את הרואה שפגע בכבודו כבר העניש. ותמוה הדבר עוד יותר, שכן ספר מלכים מדבר עליו טובות – "ויעש אסא הישר בעיני ה' כדוד אביו", וספר דבה"י מרבה לשבח אותו ומספר כי בטחונו בה' עמד לו במלחמה עם ההמון הרב של הכושים; רק מעשה שלילי אחד עשה לדעת הרואה כשפנה לעזרה לבן-ההדד. ואולם האם היתה זאת דעתו של חנני בלבד או שזו היתה תנועה רחבה בעם שלא השלימה עם דרכו של המלך?

מסתבר מן העונש שהעניש המלך את העם שהיתה כאן תנועת מרי חזקה, או מרד, והמלך ראה הכרח לעצמו להעניש את המתמרדים, לרצוץ אותם.

1. דב"ה"ב ט"ז, ז-ה.

2. מ"א ט"ז, כ.

3. דב"ה"ב י"ד, ח-ד.

4. בזורת הבאים ידוע לנו יחס דומה כלפי ירימיו שנתנו אותו על המהפכת, וגרוע מזה היה גורלם של זכריה בן יהוידע ואוריהו בן שמעיהו שנהרגו במצוות מלכיהם כאשר העזו לדבר נגד דרכם המדינית.

העם או חלק גדול בעם, היה לצדו של הרואה בנוגע לקו המדיני שנקט בו והיה מוכן אף להסתכן בהתנדותו למלך.

כדי לעמוד על היקפה של תנועת המרי בעם עלינו לעקוב אחרי מהלך המאורעות לאחרי מותו של אסא ועלייתו למלוכה של בנו יהושפט: *וַיָּמָלֵךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ תַחְתִּיּוֹ וַיְתַחֲזַק עַל יִשְׂרָאֵל. וַיִּתֵּן חֵיל בְּכָל עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרֹת וַיִּתֵּן נְצִיבִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרֵי אִפְרַיִם אֲשֶׁר לְכַד אֲסָא אֲבִיו.*

פעמים רבות קורא בעל־דבה את עם יהודה בשם "ישראל" ואין צורך לחפש את מקום הפעולה במדינת הצפון, שהרי היחסים עם אחאב ואחריו עם אחזיהו היו תקינים ואפילו ידידותיים. לכן מסתבר כי הבטוי "יתחזק על ישראל" פירושו שהמלך התגבר על יהודה. זאת למה?

כשכבא הסופר לספר על אופן המלכתם של רובם של מלכי יהודה הוא משתמש בנוסח: קצר ופשוט "וימלך... בנו תחתיו". גם כשהעליה על כסא המלכות היתה שלא כרגיל ואחרים המליכו אותו, אם מבפנים או מבחוץ, גם אז הנוסח אינו שונה בהרבה – ויקחו וימליכו מלך, וימלך... מלך. רק לגבי ארבעה ממלכי יהודה: רחבעם, יהושפט, יהורם ואמציה יש תוספת באזור עלייתם למלוכה ובו מופיע הפועל חזק וקצת יותר מפורט:

רחבעם – ויהי כהכין מלכות רחבעם וכחזקתו... (דבה"ב י"ב, א)
 ויתחזק המלך רחבעם בירושלים (שם, א)

יהושפט – ויתחזק על ישראל (דבה"ב י"ז, א).

יהורם – ויקם יהורם על ממלכת אביו ויתחזק (דבה"ב כ"א, ד).

אמציה – ויהי כאשר חזקה הממלכה עליו (דבה"ב כ"ה, ג).

מהי המשמעות של תוספת זו?

לגבי רחבעם הדברים ברורים: היו לו קשיים מרובים בעלותו על כסא

המלוכה – האספה בשכם והפלות שבא בעקבותיה. לכן יש טעם לגרוס לגבי

"יתחזק... וימלך", "כהכין... וכחזקתו".

בדומה לו – אמציה. יואש אביו נהרג בידי קושרים. יש להניח שרצח המלך לא

נעשה על ידי שני אנשים בודדים, היה קשר שהשתתפו בו רבים, ורק אחרי אשר

5. לגבי אחזיהו, עזיהו, יאשיהו ויהואחז.
 6. לגבי הויקים וצדקיהו.

[3] **החוקה הישראלית בן השם**

"חוקה הממלכה עליו - ויהרג את עבדיו המכים את המלך אביו". לפני זה לא יכול היה לנקום את דם אביו.

פחות ברורה היא השתלשלות הדברים אצל יהורם, אך גם זאת ניתן להסביר, כי נאמר: "ויקם יהורם על ממלכת אביו ויתחזק ויהרג את כל אחיו בחרב וגם משרי ישראל". לפי זה גבין שלא רק אחים-מתחרים היו לו, היו להם גם שותפים מבין השרים - כלומר: נסיון לגזול ממנו את המלוכה. גם מן האמור ב"מכתב אליהו": "וגם את אחיך הטובים ממך הרגת" מסתבר כי בחוגו הנביאים היתה דעה כי האחים שהרג יהורם היו טובים ממנו. היתה, איפוא, היות שהתארגנה נגד יהורם: האחים החורגים ושרים, וצריך היה להתגבר עליהם: "להתחזק".

מן המאורעות בימיהם הראשונים של שלשת המלכים הללו ניכר ללמד על הרביעי, על יהושפט: ראינו שהסועל "חזק" אצל מלך חדש מלמד על קשיים שעמדו לפניו ושהיה צריך להתגבר עליהם עד שהגיע למצב של מלכות בטוחה ומבוססת. לפיכך יש להבין את ההתרחשויות בראשית מלכותו של יהושפט כך: שנת מלכותו האחרונת של אסא אביו היו שנות מרד או מרי, בעקבות הרעה שהביא על מלכות הצפון בידי ארם. דמשק ושעל כך באה תוכחתו של חנני. כנראה שבחוגים רחבים בעם עוד היתה הרגשת האחוה עם שבטי ישראל בצפון חזקה למדי והמעשה של אסא, שקרא לעזרה עם נכרי וכתוצאה מכך נפגע קשה הגליל העברי, הרגיו חוגים רחבים בעם. אסא נקט באמצעים חריפים - רצץ את מתנגדיו. לגבי יהושפט, בני-יורשו כתוב "ותחזק" ומכאן יש להבין כי "ברציצה", במעשי הדכור של אביו, עוד לא נגמרה פרשת המרד, העם עוד לא שקט ועל המלך הצעיר היה עוד להאבק עד שהגיע לשליטה גמורה במדינה. על שתי פעולות נוספות מספר הכתוב לאחר שהמלך הצעיר התחזק בממלכתו: "ויתן חיל בכל ערי יהודה הכצרות ויתן נציבים בארץ יהודה". חזק המבצרים בחייל נאמן למלך זה מחייב המציאות כמצב זה, אולם מהם הנציבים?

במקרא אנו מוצאים שתי מלים דומות: נָצַב וְנָצִיב. יש סבורים שזוהי מלה אחת, שרק שני קל בכתיב ובנוקד מבדיל ביניהם. ועל יסוד הכתוב "ויתן נציבים" בני תיאוריה על רפורמה מינהלת של יהושפט, ואולם בדיקה

7. מהבטויים "ולו אחים בני יהושפט" ו"אחיו בית אביו" יש להבין שאלה היו אחיו החורגים.

8. אנציקלופדיה מקראית ע' יהושפט.

